

2. Степанюк Р. Дослідження ДНК як галузь криміналістичної техніки: становлення та напрями розвитку. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування*. 2019. С. 159—162.

3. Joaquin Shadow Rams, Sr., a/k/a, etc. v. Commonwealth of Virginia. Justia Law. URL: <https://law.justia.com/cases/virginia/court-of-appeals-published/2019/1453-17-4.html> (дата звернення: 10.03.2023).

Поняття правильності висновку експерта

Михайло Щербаківський,

д-р юрид. наук, професор, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1990-1231>, e-mail: shcherbakovskyi@gmail.com

Термін «правильність» висновку експерта використовують у нормативних актах, однак зміст цього поняття не розкрито. Правильність висновку експерта означає наявність у нього всіх необхідних властивостей доказів — допустимості, належності, достовірності.

Ключові слова: судова експертиза; термінологія; полісемія; правильний висновок експерта.

The concept of expert conclusion correctness

Mykhailo Shcherbakovskyi

The expert conclusion correctness term is used in regulations, but the meaning of this concept is not disclosed. The accuracy of expert conclusion implies that it has all necessary properties of evidence: admissibility, relevance, veracity.

Keywords: forensic examination, terminology, polysemy, correct expert conclusion.

Юридичний термін (від лат. *terminus* — межа, кордон) — це слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери і має визначення (дефініцію) в законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях та іншій юридичній літературі. Юридичний термін є знаком (моделлю) правового поняття. Внутрішній зміст, обсяг і структура поняття є логіко-смисловою основою для побудови терміну у вигляді дефініції, яка узагальнює найістотніші ознаки і взаємозв'язки правового явища. Цілком зрозуміло, що об'єктивний розгляд і справедливе рішення у кримінальних провадженнях, цивільних та адміністративних справах можливе тільки з урахуванням кваліфікованого використання процесуальних понять і термінів. Водночас правнича термінологія не є раціонально організованою, семіотично бездоганною системою, у термінознавстві повсякчас побутує проблема упорядкування термінології, перш за все, у законодавстві [1, с. 123].

Багато з процесуальних понять і термінів розроблено правниками, й вони міцно увійшли до арсеналу теорії та практичної діяльності. Водночас деякі терміни випали із поля зору дослідників. До таких, на наш погляд, неоднозначних термінів, які через свою начебто очевидність не знайшли належного тлумачення в науковому середовищі, належать «правильний» і «неправильний». Ознаку

правильності законодавець відносить не тільки до висновку експерта, а й до інших процесуальних документів, дій, характеристик учасників. Так, у кримінальному провадженні правильним / неправильним вважають переклад; застосування закону України про кримінальну відповідальність; застосування судами норм матеріального та процесуального права; тлумачення закону; розуміння особами змісту обставин доказування та ін. Багаторазово вживаючи терміни «правильний / неправильний», законодавець визначає різні юридичні наслідки. Однак до того ж не дає жодних роз'яснень, вважаючи, що ці терміни є зрозумілими без будь-якого пояснення. На наш погляд, необхідно розкрити внутрішній зміст, логіко-смилову основу термінів «правильний / неправильний», що характеризують висновок експерта. Недостатньо чітке теоретичне та практичне розуміння понять, термінів та ухвал, пов'язаних із призначенням і провадженням судових експертиз, дає змогу не тільки широко, а й іноді неправильно розуміти їх обсяг і зміст, спотворює роль, значення і навіть правовий статус суб'єктів судово-експертної діяльності.

Неправильний висновок експерта, залученого стороною обвинувачення, є підставою для звернення сторони захисту до слідчого судді із клопотанням про проведення нової експертизи (ст. 244 Кримінального процесуального кодексу

(далі — КПК) України). Сумніви щодо правильності наданого висновку експерта дають право суду з власної ініціативи доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам (ст. 232 КПК України, ст. 103 Цивільного процесуального кодексу (далі — ЦПК) України, ст. 102 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАСУ), ст. 99 Господарського процесуального кодексу (далі — ГПК) України). Сумніви в правильності висновку експерта є підґрунтям призначення повторної експертизи (ст. 113 ЦПК України, ст. 111 КАСУ, ст. 107 ГПК України). Під час допиту в суді експерту можуть бути поставлені запитання щодо застосовності та правильності застосування принципів і методів до фактів кримінального провадження (ст. 356 КПК України). Визначення «правильності / неправильності» висновку експерта спричиняє прийняття різних процесуальних рішень.

Виходячи з диференціації термінів в юриспруденції, слід визнати «правильність / неправильність» загальноживим терміном, який має в нормативному акті вузьке, спеціальне значення [2, с. 7]. Згідно зі словником, «правильний» означає такий, який відповідає дійсності, істинний; який відповідає встановленим правилам, нормам; безпомилковий [3, с. 503]. Отже, зміст терміну «правильний» не є однозначним: у судочинстві «правильний» означає не тільки відповідність закону, а й справедливість, відповідність дійсним обставинам справи й т. ін. Отже, правильний — це багатозначна категорія (процесуальна, філософська, етична, гносеологічна), синонім якої, зокрема, є правда, вірний, точний, достовірний, істинний, законний. Наявність в того самого терміну кількох лексичних значень є полісемією (від грецьк. — багатозначність), застосування якої у межах нормативно-правового акту визнається одним із доволі істотних законодавчих дефектів [4, с. 220].

Аналіз законодавства дає змогу стверджувати, що визначення правильності висновку експерта чи поява сумніву в цьому є результатом його всебічного оцінювання. Переконавання у правильності висновків експерта може скластися у суб'єкта доказування лише за наявності доброякісних аргументів, які б задовольняли вимогам достовірності, логічного вираження, що досягається ясним словесним оформленням результатів дослідження, надійності джерел, із яких вилучено фактичні дані, та способів їх отримання, правильного з'ясування поставленого завдання. Правильність висновку експерта означає відповідність проведення експертизи та оформлення висновку експерта процесуальним вимогам; відповідність процедури

дослідження прийнятим методичним рекомендаціям; дотримання законів логіки для аргументації умовиводів; узгодженість визначених експертом даних з іншими доказами.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про судову експертизу» правильність висновку експерта забезпечена дотриманням таких умов:

- процесуальних (призначення судового експерта визначеним законом порядком, можливість призначення повторної судової експертизи, присутність учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи);
- кримінально-правових (заборона під загрозою передбаченої законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи, кримінальна відповідальність судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків);
- організаційних (існування установ судових експертиз, незалежних від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та суду; створення необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальне й соціальне забезпечення) [5].

До наведеного слід додати пізнавальні (гносеологічні) умови: наявність розроблених наукових основ і методик дослідження певного роду (виду) експертиз. Тому правильність висновку експерта означає наявність у нього всіх необхідних властивостей (ознак) доказів — допустимості, належності та достовірності.

Перелік джерел посилання

1. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси творення. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2013. № 765. С. 120—123.
2. Артикуца Н. В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2457/artukytsa_osnovy_vchennya.pdf (дата звернення: 01.03.2023).
3. Словник української мови. В 11 т. : Т. 8. Київ, 1977. 928 с.
4. Лейба О. А. Полісемія як дефект кримінального процесуального законодавства. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 213—222.
5. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 01.03.2023).